

[Nummer 12]

Het zevende eeuwfeest van Nieuwpoort 1863

Aan Conservator K.R. Berquin, jubilaris in Nieuwpoorts jubeljaar

Op de vooravond van haar zevende eeuwfeest verloor de stad Nieuwpoort haar garnizoen. Met slaande trom trok het 3e Bataljon van het 11e Regiment Voetvolk de poorten uit naar zijn nieuwe kwartieren: die donderdag 11 september 1862 werd als een sombere dag in de kroniek van de stad ingeschreven. De Nieuwpoortenaren voelden het verlies van hun soldaten als een vermindering, een vernedering van hun stad. Ze waren er weliswaar op voorbereid. Jarenlang hadden ze officieren horen ronken over de ongezonde lucht van de streek, die de ‘polderstier’ (polderkoorts) in 't leger bracht. En sedert drie jaar hadden ze de vestingwerken front voor front, de kazernes blok voor blok zien afbreken. Een fatale slag voor een stad die gedurende het jaar 1863 nagenoeg honderd van haar 3685 inwoners van 1862 zou verliezen.

Geen troepen meer in de stad, en toch jongens moeten leveren... De toon van de lokale kroniekschrijver wordt zuur wanneer hij op 14 februari 1863 aantekent: ‘27 jongelingen nemen deel in het lottrekken van de Bloedwet’.

Om niet te veel kwaad bloed te maken zong men een nieuwe versie van Pierlala die voor de zoveelste keer ‘hier weer is’ en de haven van Nieuwpoort bezoekt en de afbreker van

vesting en kazerne ‘een klets op zijn broek’ geeft. De tekst van dit Nieuwpoorts Pierlala-liedje volgt hier in Bijlage I.

Als een balsem op de wonde kwam op 22 mei 1863 het bericht dat het wetsontwerp om Nieuwpoort met een ‘yzeren weg’ te verbinden met Geraardsbergen in de Kamer aangenomen was; het spoor zou lopen over Oudenaarde, Ingelmunster en Roeselare. Die dag speelde de beiaard en 's avonds was er algemene verlichting.

Deze blijde meidag was een voorspel van grotere feestelijkheden die voor de oogstmaand waren weggelegd. Het stond immers vast: op 9 en 10 augustus zou gouverneur Vrambout in hoogsteigen persoon de viering van het zevende eeuwfeest van de stad komen opluisteren.

Het programma door het stadsbestuur uitgewerkt bevatte een muziektfeest, een groot schuttersfeest, buitengewone prijsbollingen met volksspelen, vuurwerk en volksbal. De medewerking van de lokale maatschappijen, genootschappen en gilden was verzekerd. De stoet-défilé zou er een zijn met twee triomfwagens en met de Reus van Nieuwpoort: genoeg om al wat paard of benen had uit het Westland naar Nieuwpoort te trekken. De uitgeloopte prijzen zouden vanzelf heel wat schutters- en boldersgilden in het spel brengen⁽¹⁾.

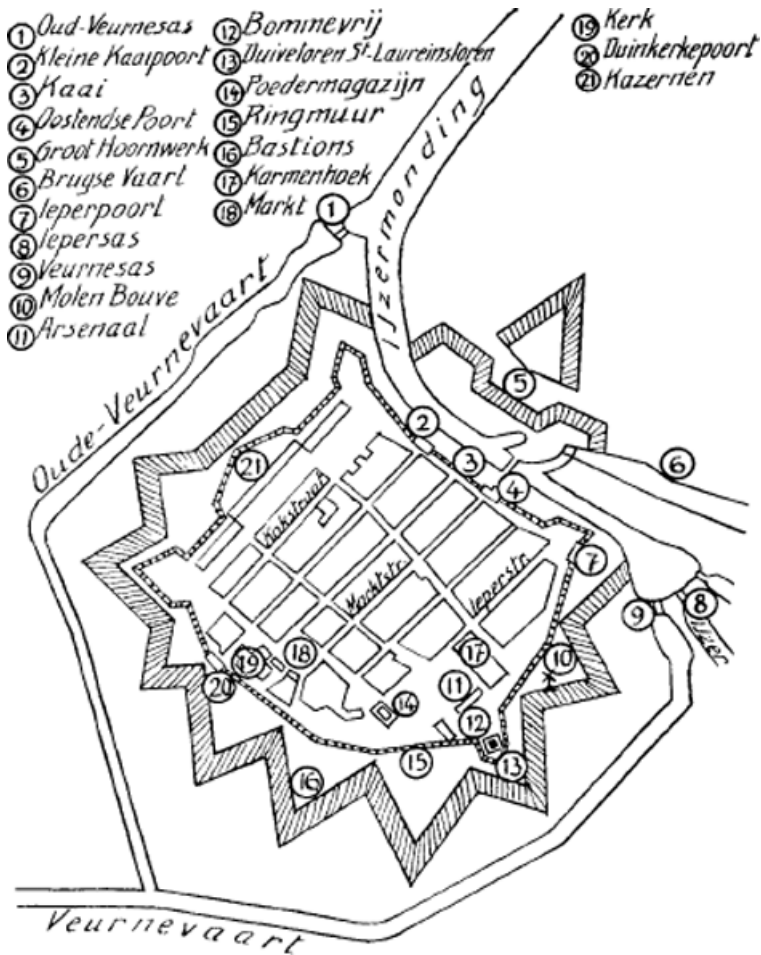
Op die zonnige tweede zondag van de oogstmaand stroomde dan ook de versierde stad vol om het ‘blijde inkomen’ van de gouverneur te zien. De maatschappijen werden opgesteld op het nieuw aangelegd *Boulevard* tussen de Langebrug en de Sluizen om dan in stoet door de Oostendse poort naar de Markt op te gaan, waar ze door de overheid in oenschouw zouden genomen worden. Een gedrukt blad bewaarde ons de volgorde van het défilé: dit document is in dit jaar van het achtste eeuwfeest van de stad wel het meedelen waard.

Volgorde van den optocht

1. Het koor van stadsarbeiders met de Reus, speellieden en geleiders.
2. Het koor der Schuitjevisschers.
3. Stads Zeevaart-school.
4. Philharmoniek-genootschap van Nieuport.
5. Het gild der Kruisboog, Nieuport.
6. De Middelbare school, met deszelfs muzyk.
7. Bolders gild *Concordia*, Nieuport.

(1) De gegevens van deze bijdrage liggen meestendeels in de jaargangen I-III (1863-1865) van Nieuportsch Jaarboekje.

8. Stads Schoolmuzijk van Dixmude.
9. Bolders gild van Ramscappelle.
10. Bolders gild *Rhetorika*, Nieuport.
11. Muzijk-maatschappij van Eessen.
12. Sint Sebastiaan gild van Gheluveit.

Vesting Nieuwpoort 1818-1862

Dit grondplan vervangt en verbetert het foutieve plan in Biekorf 1961, 45. Medegedeeld door K.R. Berquin; tekening L. Van Hille.

13. Bolders gild *Eendragt*, Nieuport.
14. Muzijk-maatschappij van Oostvleteren.
15. Bolders gild *Eendragt*, van Lombartzijde.
16. Het Kleermakers gild, Nieuport.
17. Muzijk *St. Cecilia*, van Ghistel.
18. Gild Sint Sebastiaen van Thourout.
19. Bolders gild *Herneming*, van Nieuport.
20. Het Muzijkkorps van Alveringhem.
21. Het Bolders gild *Jong en Geestig* van Westende.
22. Koorzang-maatschappij *de Havenzoonen*, van Nieuport, in het midden hebbende eene met 4 gespannen paarden triumfwagen, met kunst en smaak opgesteld verbeeldende het vaartuig de *Koophandel en Nyverheid*.
23. Muzijk-genootschap van Leke.
24. De Bolders maatschappij van Oostende.
25. De Balboog societeit van Nieuport.
26. Muzijk-genootschap van Staden.
27. Het Gild St. Sebastiaan van Staden.
28. Pelotons Handboogschotters van verschillende steden en gemeenten (o.m. uit Hondschoote).
29. Muzijk-genootschap van Loo.
30. De Bolders societeit van St. Andries by Brugge.
31. Muzijk-maatschappij van Watou.
32. Het Bolders gild *Bourgogne Kruis*, Nieuport.
33. Het gild van den Edelen Ridder Sint Sebastiaan, Nieuport.
34. Muzijk-maatschappij *Sint Cecilia*, van Veurne.
35. Bolders gild *Jong en gespaarzaam*, van Veurne.
36. De Maatschappij Rhetorika, Nieuport, voorgegaan door vier mannen te paard, waarvan een den grooten standaard van het gild voerde, gevolgd door den triumfwagen, verbeeldende de Parnassusberg, Minerva en de negen Muzen, allen voorzien met hunne zinnebeelden. Cupido voerde de vier paarden; de talrijke Eermetalen door dit aloud gild behaald, had men op een schild geplaatst, waarvooren de maagd van Nieuport zat voerende stadswapen en kleuren, omringd van kinderen, gekleed in de oude kostumen welke die gildeleden vroeger droegen.
37. Het gild St. Sebastiaan, van Westroosebeke.
39. De Loodsen van Nieuport.

Na de ontvangst op het stadhuis bracht de gouverneur met zijn gevolg een bezoek aan de boogschutters en bolders. ‘op hunne oefeningplaatsen’. In het Sebastiaanshof, waar 140 schutters verenigd waren, werd de oppervogel afgeschoten door Karel Sobry van Westrozebeke. De vijf inrichtende boldersgilden van Nieuwpoort hadden op het Kazerneplein niet minder van 2800 vogels ‘aan 50 centimen’ opgesteld. De gilde van Ramskapelle bolde de

oppervogel; deze van St.-Andries bolde het grootste aantal vogels, zijnde 540, en kreeg daarenboven de prijs 'van het verst komen'.

Het Eerbanket had plaats in de grote zaal op de verdieping van het Arsenal en was verzorgd door Pringiers-Vantomme, de hotelier uit De Hoop. In een nevenzaal kwam de 'Philharmoniek' van Nieuwpoort, afgewisseld met deze van Veurne en van de Garde Nationale van Hondskoote, haar beste stukken spelen voor de honderd en zoveel genodigden, terwijl 'de Reus een dansje *voor* en een lonk *door* het venster kwam doen'.

Toen het gebak op tafel kwam sloeg het uur van de Poëzie.

De redacteur van het weekblad 'De Stad Nieuport', Pieter Kesteloot, had immers een prijsvraag voor dichtkunst uitgeschreven op het thema:

'Nieuportsch zeven honderdjarig bestaan als stad en haven feestelijk herinnerd bij het plechtig ambtelijk bezoek van den heer Vrambout, Gouverneur van West-Vlaanderen, op 9 en 10 oogstmaand 1863'.

Het bekroonde gedicht kwam nu aan het woord, uitgegalmd door de voorzitter der jury:

Oh! Nieuport, die myn aendacht wekt,
Wat ben ik fier de pen te vatten!...
Oh! stad, die thans ten voorbeeld strekt:
Door moed en vlyt en die de schatten
Des handels weer in 't midden voert
Van uw, te lang, ontzielde wallen!
Kom, myne lier..

De lier was hoorbaar afgestemd op de Zustersteden van Ledeganck; de berijming van het verleden zwenkte naar profetische hoogten in de slotstrofe, die nogmaals de gevierde stad apostrofeert.

Uw spoorweg zal u schatten spreiden;
Uw handel zal zich meer uitbreiden;
Uw groei en bloei zal U geleiden
Ten roem van 't dierbaer Vaderland

Bij de opening van het briefje bleek de kenspreuk 'Hart en ziel zyn u gewyd' de naam te dekken van de heer Pieter-F. De Swarte, toneelleider van Nieuwpoorts eigen Rhetorika. Uit de handen van de Gouverneur mocht de laureaat het uitgelooftde 'zilveren eermetaal' ontvangen.

Te zes uur begon dan op de Markt 'het groot Muzikale Feest'. Een voor een beklommen de maatschappijen - fanfares zowel als 'Phielharmonijken' - de opgetooide kiosk om proeven van hun kunst te geven. De prijskamp duurde tot middernacht. Dan eerst kon de Gouverneur de gedenkmedailles en eermetalen, gegraveerd door Jozef Annoot te Brugge, aan de winnaars uitreiken. De prijs

voor het grootste aantal muzikanten ging, voor de steden, naar Hondskoote; voor de dorpen, naar Staden. Alveringem muntte uit door het mooiste militaire uniform van zijn blazers, terwijl Oostvleteren, Watou en Staden een prijs ‘van verstkomende’ in de wacht sleepten. Een vuurwerk besloot deze eerste dag.

De maandag was de dag van de rondgang van de Gouverneur in de haven, op het strand en in de gestichten van de stad. De ‘muzikanten’ gaven naarstig voort serenades en 's avonds had het Volksbal plaats, dat door ‘den ouden Reus’ onder klokgeluid en beiaardspel werd geopend.

Het bal van de dinsdag was, op het stadhuis, voorbehouden aan de gilden die aan de stoet hadden deelgenomen. De feesten namen een einde op de donderdag met een toneelopvoering door de Rhetorika.

Op de St.-Michielskermis, 4 oktober, bij de prijsuitreiking aan de leerlingen van de bouw- en tekenschool, werden ook de medailles uitgereikt aan al de verenigingen en buurttekingen die zich bij de viering in de augustusdagen hadden verdienstelijk gemaakt.

Het Philharmoniek-Genootschap kreeg op 19 november een onverwachte gelegenheid om, met fakkeltocht, een serenade te brengen aan prins Filips, graaf van Vlaanderen, die te Lombardsijde op het kasteeltje van de heren Crombez was aangekomen voor een jachtpartij in de duinen⁽²⁾. Waarlijk, Nieuwpoort scheen opeens een troetelkind van het Hof te worden.

Gedurende het eerste jaar van Nieuwpoorts achtste eeuw kwam er weer leven in de brouwerij. Op Nieuwjaardag 1864 werd het ‘Loodswezen’ ingehuldigd samen met het nieuwe licht op de oude vuurtoren. Belangrijker dingen waren op komst. Op 21 april werd ten stadhuize de eerste vergadering gehouden van de ‘*Maatschappij bij alttien voor het Jaarstellen der zee-baden te Nieuport*’, die een maand later klaar was met haar statuten en de gewijzigde naam ‘Aktionnarissen der vereeniging tot inrichten van zee-baden te Nieuport’.

De eerste junidag van 1864 zag de eerste steen leggen van het nieuwe ‘Paviljoen-Kursaal’. En op het Nationale Feest van 21 juli, bij heerlijk zomerweer, trokken burgemeester en raadsheren met de Philharmoniek aan 't hoofd naar de kaai en gingen er aan boord van de feestelijk getooide Brugse barge. Begeleid door een flottielje kleine boten ‘in parure’ voer de statige, musicerende trekschuit naar de nieuwe badplaats die reeds zwart zag van het volk uit de stad. Het Paviljoen-Kursaal werd met feestrede en vlaggevertoon

(2) De graaf van Vlaanderen was in september 1866 nogmaals de gast van de heer Crombez, de Doornikse grondeigenaar van het duinengebied van Oostduinkerke, voor een jachtpartij. Zie daarover en over de familie Crombez het gedenkboek ‘Nieuwpoort-Bad’ van P. Declercq, p. 48-52 (uitgave van de Stedelijke Dienst voor Toerisme, Nieuwpoort 1956).

officieel ingehuldigd en de eerste badgasten gingen in zee. Na een maand waren reeds 5000 namen van bezoekers in het badregister ingeschreven. ‘Had ik die plaets niet goed gekend, Ik had gedacht 'k was in Oostend’, zo rijmt de geestdriftige Ferdinand Morael in een nieuw Pierlala-liedje.

Bij dit gloednieuwe Paviljoen werd op 7 augustus het eerste Volksfeest op het strand gehouden. En veertien dagen later, op 20 augustus, kreeg Nieuwpoort het bezoek van de Hertog van Brabant, die het volgende jaar als Leopold II de troon zou beklimmen. De prins leidde zijn jonge echtgenote langs de nieuwe, nog maar ten dele gekasseide, straat naar Nieuwpoort-Bad, waar het Kioskplein ter ere van de prinses ‘Place Henriette’ werd gedoopt. Bij de ontvangst op het stadhuis, waar hem een memorandum met desiderata werd aangeboden, maakte de Prins iedereen gelukkig toen hij zei ‘dat hij aan Nieuwpoort denken zou’. De Kroonprins besloot zijn bezoek met de bestijging van de Tempeliersstoren, episode die een volle strofe kreeg in het lied van Morael:

't Vermaerde Tempeliersgebouw,
 't Oud Nieuportsch monument,
 Nam onze Prins in oogenschouw,
 By hem nog onbekend,
 Hij is den toren opgesneld,
 Van d'Hertoginn' zelfs vergezeld;
 't Was hoog, zei Pierlala.

Een jaar later, dag op dag, zou gouverneur Vrambout de laatste kasseisteen van de ‘zeeweg’ komen leggen bij gelegenheid van de opening ditmaal van een ‘Hotel-Kursaal’: om voor Blankenberge en Oostende niet onder te doen.

Het jubeljaar 1863 is ten slotte gedenkwaardig als geboortjaar van het *Nieuportsch jaarboekje*.

In 1862 was de drukker Pieter Kesteloot (1815-1871) van wal gestoken met het weekblad ‘De Stad Nieuport’, een voortzetting van de in 1858 gestaakte ‘Bode der stad en haven van Nieuport’. Kesteloot was een ontwikkeld man en actief op velerlei gebied, bekwaam instrumentist in het Philharmonijk Genootschap, bezieler van de Rederijkerskamer ‘Van Vroescepe Dinne’. Zijn passie was echter de geschiedenis van Nieuwpoort voor dewelke hij methodisch bouwstoffen verzamelde. Door zijn toedoen waren in 1856-58 drie nummers van ‘Losse Bladjes’ verschenen, verzorgde boekjes in almanak-formaat, die belangrijke documenten herdrukten en nieuwe historische gegevens meedeelden. Zo o.m. in nr. 2 de Chronycke van Matthys Reynoudt.

Op de vooravond van het jubeljaar 1863 verscheen dan de eerste jaargang van ‘*Nieuportsch Jaarboekje o f Almanak voor 1863*’,

gedrukt en uitgegeven door P. Kesteloot en Zoon. Een uitgave waaraan Pieter Kesteloot tot aan zijn vroegtijdige dood in 1871 zijn beste zorgen zou besteden.

De reeks jaarboekjes 1863-1871 is een rijke bron voor de kennis van het stadsleven te Nieuwpoort in die jaren. Allerlei mededelingen, verslagen, gedichten, liederen, kronieken geven aan dat kleine Jaarboekje, dat tot in 1880 zou worden voortgezet, een bijna onvervangbare waarde.

De feestelijkheden van 1863 hadden voor het eerst het jaar 1163 - jaar van de keure van graaf Filips - in ere gebracht. Opmerkelijk is dat Kesteloot en zijn kring de belangstelling voor het verleden van hun stad innig verbonden met hun moderne letterkundige activiteiten in krant en toneelkamer. Het thema van hun werking was: Nieuwpoort groot eens in 't verleden, dat Nieuwpoort moet herleven.

A. VIAENE

Bijlage I

Een bezoek van Pierlala

(Nieuwpoort in 1862)

Sa Vrienden PIER is hier eens weêr,
 Hoe gaat het in de stad?
 Is men nog vrolijk als weleer
 Toen 'k hier als werker zat
 Aan vestings muer en arsenaal;
 Waar is Vermet nu en Morael?
 Voyons? zegt Pierlala.

'k Heb *Devalejo* ginds ontmoet
 Aan 't ander eind' van 't graf,
 Hij zei mij, 't gaat er toch niet goed:
 G'heel Nieuport breekt men af.
 'k Vroeg hein beleefd wie doet dit doen?
 Hij riep mij kwaad: een arts kapoen,
 Om geld, zei Pierlala.

Ik stond direkt op uit mijn graf,
 En 'k wilde 't komen zien.
 Vooreerst zag ik den telegraph:
 Veel volk en veel werkeliën,
 Zeer neerstig in hun vest of baai
 De schepen lossen aan de kaai
 En laên, zegt Pierlala.

'k Ging op mijn steptje d'haven langst,
 't Was al nieuw dat ik zag,
 Daar kwamen sloepen met hun vangst
 Met volle zeil en vlag
 De visschers riepen: ziet eens Pier,
 Op d'oude torre brandt 't nieuw vier.
 In 't rood, zegt Pierlala.

'k Zag verder nog een nieuwen dijk,
 De sterkte van *Verbanck*;
 De *tettynk lanteern* lag in 't slijk;
 't Hoofd reeds duist meters lank;
 Gaet men aldus met werken voort
 Welhaest wordt d'haven van Nieuport
 Zeer goed, zegt Pierlala.

Ik kocht een druppel aan *Marie*
 En keerde langst de *Kat*
 De stad in, maar, wel *tjemenie!*
 Daar lag het al maal plat:
 Vesting, Kazern, zoo ruim, zoo kloek,
 Zag ik die vent 'k gaf op zijn broek
 Een klets, zegt Pierlala.

Waarom vernield dat kostelijk werk?
 Zoo kloek en wel ter stand.
 't Was nog wel voor zes eeuwen sterk,
 Tot nut van stad en land:
 Voor entrepot of stoomfabriek,
 Die het bevol is zeker ziek,
 Of dom, zegt Pierlala.

G'heel 'tgarnizoen is weggegaan
 Tot scha' der burgerij;
 Minister g'hebt niet welgedaan,
 Wat wint gij nu daarbij?
 In Senaat, Kamer, elk zijn beurt:
 Wordt uw budget niet goedgekeurd,
 Gij meê, zegt Pierlala.

Kom aan *Morael* en *Pier Vermet*
 Zing lustig maer uw lied,
 Geen paal wordt aan uw vreugd gezet
 Vergeet uw Nieuport niet;
 Wen ik u mijn vaarwel toezeg
 'k Wensch Nieuport gauw een ijzren weg
 En Loods, zegt Pierlala.

- Uit Jaarboekje 1863 (niet gepagineerd). - Pieter-Josef Vermet (1780-1865), bijgenaamd 'de vrolijke Nieuportenaar' was een meesterkuiper en herbergier die populaire liedjes 'maakte' (ongeschreven!). - Ferdinand Morael (1816-1874), een Nieuwpoortenaar die te Brussel gevestigd was; dichter in populaire trant van talrijke liederen en sociale en politieke gelegenheidsstukjes. Zijn handschriften schonk hij aan de 'Bibliotheek Monnié' van zijn geboortestad. - Over de ontmanteling van de vestingen van Nieuwpoort zie Biekorf 1961, 48-49 (P. Declercq) en 105-107 (J. Beun).

Bijlage II

Bestaande Maatschappijen, Genootschappen, Gilden en Ambachten te Nieuwpoort in 1863

De koninklijke Maatschappij van *Rhetorika*, onder kenspreuk: *Van Vroescepe Dinne*; bloeide reeds in 1489.

Het ridderlijke gild van *Sint Sebastiaen* (handboogschotters) heropgericht in 1819.

Het Philharmoniek Genootschap, ingesteld in 1821.

Het Bolders-Gild, gezegd *Bourgogne-Kruis*, tot stand gekomen in 1823.

De Maatschappij *Flora en Pomona*.

De Koorzang-Maatschappij *de Haven-Zonen*.

Het gild der Balboog-schotters, gezegd *Fusich-Speijers*.

Het Bolders-genootschap *Herneming*.

Het Bolders-gild *Eendragt maekt magt*.

Het Bolders-gild in 't *Rhetorika* en in de *Zon*.

Het gild der Timmerlieden, *St. Joseph*, patroondag 19 maart.

De Schuitjevischers, vierend *St. Pieter*, 29 juni.

De Kleermakers, feestdag 1 Oogst.

Stads Arbeiders-koor, patroondag 15 Oogst.

Het Drukkers-gezelschap, patroon H. Augustin, 28 Oogst.

De Hoveniers, vierende H. Kruisvinding, 14 September.

De Schoen- en Leerzmakers, of 't Gild van St. Crispijn, 25 October.

Het *Sint Eloijs* gild, voor smeeden, wagenmakers, voerlieden, landbouwers, enz., op 1 December.

Het Bakkers-koor, vierende de H. Lucia, op 13 December.

Zeepmeers

Vraagwinkel hiervoor blz. 256 en 301.